

Мосьян Н. В. ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	145
Овчаренко Н. А. НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	154
Олійник І.М. ОБГРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	163
Прохорова О. В. ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ	170
Сергєєва О.С. АНАЛІЗ ПРІОРИТЕТНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	179
Фольварочний І. В. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ	186
Часова К. С. ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ	194
Шахейд А. А. ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЦІННОСТЕЙ НАРОДНОГО ХУДОЖНЬОГО МИСТЕЦТВА: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	202
Шпагіна О. В. СПЕЦИФІКА ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	209
ПСИХОЛОГІЯ	
Вознюк А. В. ТРЕНІНГ «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ»: СТРУКТУРА, ЗМІСТ, ОСНОВНІ ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНІКИ	214
Побірченко Н. А. РЕФЛЕКСИВНЕ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ У СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ	227
ІНФОРМАЦІЯ	
АВТОРИ ВИПУСКУ	238
ПАМ'ЯТКА АВТОРУ	241
ДО ВІДОМА ЧИТАЧІВ	243

УДК 378.126:378.22

Н. Г. Батечко

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті висвітлено та узагальнено наукові підходи щодо формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. Доведено взаємозалежність змісту освіти магістрантів та рівня розвитку науки, суспільно-економічного, культурного стану суспільства. На основі акмесинергетичного підходу обґрунтовано методологічні принципи формування змісту освіти майбутніх викладачів вищих навчальних закладів та доведено їх органічну єдність.

Ключові слова: зміст освіти, принципи формування змісту освіти, викладач вищої школи, магістратура.

Кардинальні зміни, що сталися останнім часом у вищій освіті України потребують формування нового змісту навчання магістрантів – майбутніх викладачів вищої школи, який уможливить необхідний рівень їх освіти, розвиток творчих здібностей, формування самостійності, професійного мислення, динамізму у прийнятті рішень та вміння їх реалізовувати у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Наукові дослідження щодо змісту освіти магістрантів у вищих навчальних закладах України свідчать про значні розбіжності у навчальних планах підготовки фахівців, програмах та засобах технічного забезпечення достатнього рівня практичної готовності випускників. Аналіз навчальних планів і програм підготовки магістрів різного професійного спрямування свідчить про тенденцію залучення до них гуманітарних, зокрема, психолого-педагогічних знань. Пов'язано це, насамперед, із стратегічною лінією гуманізації освіти, що впроваджується провідними педагогами та психологами України та закріплюється у Національній доктрині розвитку освіти України.

На думку М.М.Левшина, при цьому розв'язуються такі основні завдання (Левшин М., 2007):

- забезпечити оптимальні умови для виконання діяльності у трудових колективах, сім'ї та реалізації самоосвіти;

© Батечко Н. Г., 2013

- сформувані готовності до здійснення педагогічної діяльності, професійних обов'язків за певним фахом.

Разом з тим, зауважує С. О. Сисоєва, «у навчальних планах підготовки магістрів у вищих навчальних закладах, зокрема, непедагогічного профілю, де включені дисципліни психолого-педагогічного циклу, їх кількість коливається від двох до чотирьох, але прослідкувати логіку, чи систему у педагогічній підготовці магістрів важко» (Сисоєва С. О., 2009, с. 316). Тому формування змісту професійно-педагогічної підготовки магістрів – майбутніх викладачів вищих навчальних закладів є недостатньо вивченим і становить наукову проблему.

Тому метою статті є узагальнення наукових підходів до відбору складових змісту підготовки магістрів – майбутніх викладачів вищої школи та обґрунтування методологічних принципів формування змісту освіти майбутніх педагогів на основі акмесинергетичного підходу.

Для глибшого розуміння досліджуваної проблеми, з'ясуємо сутність такого поняття, як «зміст освіти».

Як зазначає С. У. Гончаренко, зміст освіти – це система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичні уміння і навички та способи діяльності, досвіду, творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими має володіти учень у ході навчання (Гончаренко С. У., 1997, с. 137).

На думку О. Я. Савченко зміст освіти – історична категорія, своєрідна модель вимог суспільства щодо підготовки людських поколінь до життя. Зміст освіти можна інтерпретувати і як педагогічну категорію, оскільки сформулювати його лише на основі соціального замовлення суспільства практично неможливо. Вихід з цього положення у педагогічній інтерпретації, у створенні моделі цього соціального замовлення засобами педагогіки (Савченко О. Я., 1997, с. 39). На цьому наголошують у своїх дослідженнях В. В. Краєвський та І. Л. Лернер: зміст освіти можна визначати як педагогічну модель соціального замовлення, яке спрямоване до освіти (Краєвський В. В., Лернер І. Л., 1983). З позицій системного підходу зміст освіти – складна система, в якій можна виділити декілька рівнів його формування: загальнотеоретичні уявлення; конкретна навчальна дисципліна, навчальний матеріал з дисципліни; рівень педагогічної дійсності та структура особистості. Цю думку підтверджує М. Д. Ярмаченко, розуміючи під змістом освіти систему знань про

навколишній світ, сучасне виробництво, культуру й мистецтво, узагальнені інтелектуальні й теоретичні уміння, навички творчого розв'язання практичних і теоретичних проблем (Ярмаченко М. Д., 1997).

Зміст освіти у вищій школі, на думку В. О. Ситарова, – це наукова інформація, необхідна для вивчення, яка є педагогічно обґрунтованою, логічно оформленою, відображеною у навчальній документації, яка регулює процес навчання у будь-якому вищому навчальному закладі (Ситаров В. О., 2002, с. 345).

У «Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65): «Зміст освіти – це обумовлені цілями та потребами суспільства вимоги до системи знань, умінь та навичок, світогляду та громадських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формується у процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку науки, техніки, технологій і культури».

Зауважимо, що зміст освіти не є сталою величиною. Він постійно змінюється і залежить від рівня розвитку науки, соціально-економічного, культурного стану суспільства з урахуванням потреб освітньої підготовки молоді та перспектив соціального й економічного розвитку країни. Переконає в цьому й думка В. Г. Кременя: «Потребує зміни сам зміст навчання. Треба чіткіше та однозначніше визначити фундаментальні знання в різних сферах вивчення людини і світу, сепарувати їх від надмірної інформаційної складової, що має виконувати роль ілюстративного супроводження пізнавального процесу. З урахуванням людиноцентристських тенденцій треба, не зменшуючи можливості пізнання природи і світу, надати більшу можливість для пізнання людини, її психофізіологічних та життєдіяльнісних особливостей, для індивідуального самопізнання. Необхідно також відпрацювати механізм систематичного оновлення змісту навчання, відповідно до розвитку науки та набуття людством нових знань. Зміст навчання має відображати все багатство раціональних знань людства, зокрема в духовній сфері» (Кремень В. Г., 2010, с. 384–385).

На зміну структури теоретичної складової змісту освіти, за словами С. У. Гончаренка, впливають об'єктивні потреби (потреби суспільства, розвиток науки й техніки, що супроводжуються появою нових ідей, теорій й докорінними змінами у техніці й технології) та суб'єктивні чинники (політика керівних сил суспільства та методологічні позиції вчених) (Гончаренко С. У., 1997, с. 137).

Зазначені тенденції варто враховувати при підготовці магістрів, адже головна мета їх підготовки полягає в отриманні якісно нової вищої освіти, яка потребує не тільки «принципового переосмислення змістовних аспектів і реального перегляду наукових і освітніх парадигм, але й застосування провідних технологій сучасного навчального процесу, обґрунтування яких базується на рівні бакалаврату, як першого ступеня у підготовці спеціалістів і магістрів (Сенашенко В. С., 2000, с. 27). Тому, що у навчальних планах підготовки фахівців не можна здійснювати простий розподіл навчальних дисциплін, а необхідно так сформувати цикли дисциплін та порядок їх вивчення, щоб забезпечити належну якість фахової підготовки магістрів. Отже, проблема відбору змісту освіти є однією з найважливіших у педагогічній науці та має відповідати сучасним науковим принципам.

Зазначимо, що проблема відбору принципів освіти не є новою для педагогічних досліджень. Так, вперше, система дидактичних принципів і правил їх реалізації була теоретично обґрунтована класиками педагогічної науки Я.А.Коменським, В.А.Дістервегом та Й.Г.Песталацці. Ю. К. Бабанський, В. О. Онищук, П. І. Підкасистий, А. В. Хуторський представили детальне обґрунтування сучасних дидактичних принципів формування змісту освіти.

Нині у розвитку педагогічної науки у ході формування змісту освіти для фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів застосовують певну систему дидактичних принципів, причому кожен із дослідників пропонує свою систему, що вирізняє об'єкт дослідження з поміж інших. Наукові розвідки призводять до такої диференціації наукових принципів формування змісту освіти у вищій школі: загальнодидактичні принципи (науковості освіти і навчання; єдності теорії і практики, освіти і навчання; систематичності і послідовності; розвивального і виховного характеру навчання; доступності; структурної єдності предметної та процесуальної сторін змісту освіти; взаємозв'язку змісту, форм і методів навчання); специфічні принципи формування змісту професійної підготовки (узгодженість змісту освіти з цілями підготовки майбутніх фахівців, а також основними видами професійної діяльності фахівців у ході навчання; принципи випереджаючого (прогностичного) характеру змісту освіти; принципи врахування закономірностей професійного становлення). Втім, аналізуючи зазначену проблему варто зазначити, що дослідники, здебільшого, вдаються до інтегрування

загальнодидактичних та специфічних принципів формування змісту освіти професійної підготовки.

Зосередимо увагу на проблемах формування змісту освіти магістрантів – майбутніх викладачів вищої школи вищих навчальних закладів як педагогічного, так і непедагогічного профілю. Сучасна парадигма вищої освіти, зауважує Н.І.Мачинська, актуалізує об'єктивну потребу у спеціальній підготовці викладацьких кадрів на різних етапах: магістратурі, аспірантурі та докторантурі. Магістратура є першим етапом професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Саме навчання у магістратурі вважається необхідною умовою професійного становлення та розвитку майбутнього викладача, оскільки основна мета полягає у формуванні готовності до викладацької діяльності (Мачинська Н. І., 2013, с. 283). Тому проблема добору змісту освіти майбутніх викладачів, є надзвичайно актуальною для сучасної вищої школи.

Підготовка майбутніх фахівців в умовах магістратури вищого навчального закладу, зауважують С. О. Сисоева та І. В. Соколова, передбачає оволодіння ними паралельною педагогічною спеціальністю, яка здобувається особою у межах обраної нею галузі знань, за напрямками, що передбачають підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра з присвоєнням другої (додаткової) кваліфікації вчителя за умови виконання психолого-педагогічної, методичної та практичної програми підготовки відповідно до галузевих стандартів педагогічної освіти. Зауважимо, що відповідно до концепції педагогічної освіти, схваленою колегією Міністерства освіти України 23 грудня 1998 р., зміст педагогічної освіти, виходячи з її особливостей, передбачає соціально-гуманітарну, психолого-педагогічну, фахову й практичну підготовку (Сисоева С. О., 2010, с.173).

Аналіз практики роботи в цій ділянці вищої освіти переконує, що у підготовці педагога з магістерською кваліфікацією немає єдиних підходів, кожний вищий навчальний заклад розв'язує це питання по-своєму. Виходячи з позицій, що університет має готувати науковців, інженерів-дослідників, філологів, фізиків тощо, підготовка викладачів часто відступає на другий план. Це видно особливо наочно на прикладі обсягу психолого-педагогічних дисциплін, що має тенденцію до зменшення. Вважається, зауважують Б.Ступарик та Й.Шемпрук, що для студента, який здобуває, наприклад, спеціальність «фізика твердого тіла», достатньо прочитати курс психолого-педагогічних дисциплін (34–54 год.) і він уже готовий

педагог, а тому йому треба у дипломі записати кваліфікацію «викладач». Науковці засвідчують, що на більшості факультетів класичних університетів не вивчаються українознавство, вступ до педагогічної спеціальності, історія педагогіки, педагогічна майстерність, порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка, сучасні педагогічні технології, основи педагогічного експерименту, педагогічна кваліметрія тощо. У організаторів навчання немає бажання виділяти години і на практичну педагогічну підготовку, яка, відповідно до концепції педагогічної освіти, має розпочинатися з третього семестру і здійснюватися безперервно протягом усього терміну навчання. Науковці констатують, що вимоги державного стандарту до підготовки педагога у класичних університетах практично не виконуються (Ступарик Богдан, 2001, с.80).

Розкриваючи сутність підготовки магістрів-викладачів технічних дисциплін, М.С.Корець зазначає, що викладачів загальнотехнічних дисциплін для педагогічних закладів не готують (Корець Микола, 2002, с.92). Тут зазвичай працюють випускники вищих технічних закладів освіти або ті, хто має учений ступінь кандидата технічних наук. Магістру цієї спеціальності, вважає науковець, необхідно дати такий обсяг знань, щоб він був підготовлений до роботи викладачем технічних дисциплін у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації не лише педагогічного, а й технічного профілю. Викладачів цих закладів вишколюють у деяких сільсько-господарських, технічних вищих навчальних закладах на педагогічних факультетах, куди приймають випускників відповідних інститутів. М.С. Корець зазначає, що підготовка таких викладачів у вищих навчальних закладах освіти непедагогічного профілю буде урізаною й дещо формальною через те, що бракує належних наукових шкіл, методичного забезпечення, традицій та практичного досвіду.

Процес становлення майбутнього викладача вищого навчального закладу на етапі навчання у магістратурі вищого навчального закладу, зауважує О. Б. Проценко, потребує від системи управління дотримання таких стратегічних напрямів (Проценко О. Б., 2011, с.299):

- створення раціональної системи моніторингу якості науково-педагогічної діяльності;
- науково-методичного забезпечення системи розвитку професіоналізму педагога;
- більшої персоніфікації цієї системи, що надавало б кожному викладачеві ширші можливості щодо оновлення, удосконалення,

поглиблення своєї професійно-педагогічної підготовки у прийнятний для цього спосіб.

Ми поділяємо думку Л. О. Хомич, розглядаючи зміст професійно-педагогічної підготовки викладача вищої школи в умовах магістратури як комплексну програму, що синтезує й інтегрує всі цикли дисциплін, підґрунтям якої є програмно-цільовий метод планування й управління процесом навчання (Хомич Л. О., 1998, с. 127–128).

Студіювання науково-методичних джерел переконує, що у царині формування змісту підготовки викладачів вищої школи дослідники послуговувалися усталеними у педагогічній науці загально-дидактичними принципами навчання. У ході дослідження ми схильні розглядати акмесинергетичний підхід як методологічну основу у професійно-педагогічній підготовці майбутніх викладачів вищої школи, який передбачає розгляд усіх соціальних систем як відкритих, нестійких, нелінійних середовищ, які постійно перебувають у станах хаосу та порядку і завдяки свідомій спільній дії елементів цих систем прагнуть до самоорганізації. Як зауважує М. А. Алтухова, оскільки принцип як постулат використовується у тих випадках, коли пропонується широке узагальнення теорії та практики у контексті певної філософської концепції, тому його часто вживають як методологічний прийом дослідження (Алтухова М. А., 2010). У зв'язку з цим виокремилися принципи, які є методологічним підґрунтям розглядуваної теорії у формуванні змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури, як-от принципи: відкритості, нестійкості, нелінійності, самоорганізації та ін.

Зосередимо увагу на методологічних принципах, які визначають концептуальні ідеї щодо відбору та структурування змісту професійно-педагогічної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. Розглядаючи синергію змісту професійно-педагогічної підготовки, змісту педагогічної освіти, змісту навчання майбутніх викладачів вищої школи, вважаємо за доцільне сформувати систему методологічних принципів, що уможливають оптимізацію підготовки майбутніх педагогів та диференціюють особливості організації викладання дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі та вищому навчальному закладі непедагогічного профілю, а саме принципи: науковості, фундаменталізації, відкритості, нелінійності, системності, варіативності, гуманітаризації, наступності, модульності, андрагогічний принцип, принцип інноваційності.

Як відомо, синергетика як наука розпочала свій розвиток з таких фундаментальних наук: біології, фізики, хімії, де синергетичні процеси були доведені науковим методом і отримали широке розповсюдження. Тому є доцільним при формуванні змісту підготовки викладачів вищої школи враховувати, насамперед, принципи науковості та фундаменталізації. Принцип науковості забезпечує методологічну складову формування у майбутніх педагогів наукового світогляду та цілісної картини світу, що дає змогу враховувати сучасні філософсько-освітні парадигми, концепції та підходи. Цей принцип передбачає відповідність навчального компонента змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи, рівню розвитку науки і техніки, адже з розвитком науки, безперервно оновлюється зміст освіти, педагогічні методи та методики. Принцип фундаменталізації регламентує входження до змістового блоку підготовки майбутніх педагогів загальнонаукових методологічних принципів і методів наукового пізнання та загальнонавчальних прийомів мислення.

Принцип відкритості у формуванні змісту освіти магістрів – майбутніх викладачів вищої школи полягає в оновленні змісту освіти магістрантів завдяки постійному надходженню інформації у навчальний процес. Як зауважує А. О. Малихін, відкритість – це спосіб подання у навчальному матеріалі відкритих для доповнень, нестійких, невірноважених, парадоксальних фактів, які не мають однозначного трактування. Способом їх пізнання, вважає науковець, є критична рефлексія (Малихін А. О., 2011). Здебільшого, магістранти мають справу з інформацією соціального, педагогічного, технологічного характеру. Завдяки цьому принципу педагогічна система професійної підготовки викладачів вищої школи набуває ознак інноваційної структури, здатної створювати нові моделі зовнішнього світу відповідно до внутрішніх процесів системи.

Принцип нелінійності у формуванні змісту освіти майбутніх викладачів вищої школи регламентує здатність сприймати відмінності у зовнішньому середовищі і «враховувати» їх у навчальному процесі магістрантів, а також спричиняти у самому навчально-виховному процесі певні умови, які, в свою чергу, зумовлюють зміни у педагогічній системі підготовки магістрів – майбутніх викладачів вищої школи. Інакше, у контексті професійно-педагогічної підготовки викладачів вищої школи – це формування такого змісту підготовки магістрів, який сприяв би формуванню альтернативних шляхів їх професійно-педагогічного розвитку. Так, з цього приводу

зауважують О. Н. Князева та С. П. Курдюмов: «нелінійність, з точки зору, світоглядного змісту – багатоваріантність шляхів еволюції, наявність вибору із альтернативних шляхів» (Князева Е. Н., Курдюмов С. П., 2002, с 364-365).

Сформульовані вище принципи взаємообумовлюють такі принципи підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: системності, варіативності, гуманітаризації, наступності, модульності, андрагогічний принцип та принцип інноваційності.

Багатогранність змісту освіти магістрів – майбутніх викладачів вищої школи дає підстави характеризувати його як цілісну систему взаємодоповнюючих і взаємопов'язаних компонентів. Як вже було зазначено, об'єкт, який розглядається як система, має досліджуватися через системний підхід. Тому, дослідження зв'язків, синергія відносин елементів структури змісту магістрів має ґрунтуватися на принципі системності. Згідно з цим принципом, зміст освіти майбутніх фахівців має розглядатися як дещо ціле, як система у взаємодії всіх її компонентів. Системність, на нашу думку, полягає у виявленні у різних знаннях, які отримує магістр, спільних парадигм, концепцій, теорій. Важливим є також, зауважує І. В. Соколова, дотримання методологічної послідовності щодо структурування видів знань у функціональному модулі, між якими встановлюються певні зв'язки, що постійно оновлюються або розширюються, забезпечуючи тим самим трансформацію знання у професійну педагогічну діяльність (Соколова І. В., 2008, с.233). На нашу думку, у цьому аспекті полягає логічний зв'язок принципу відкритості формування змісту освіти магістрів – майбутніх викладачів та принципу системності.

Принципи відкритості та нелінійності формування змісту освіти магістрів передбачають подолання одноманітності змісту, форм та методів навчання та необхідність ще одного принципу – принципу варіативності. На думку Н. І. Мачинської, варіативність полягає у гнучкому поєднанні навчальних програм вищих навчальних закладів, обов'язкових і спеціалізованих курсів. Додаткові курси (за вибором студентів) дають змогу отримувати поглиблені професійно-педагогічні знання на основі різноманітності алгоритмів навчання, відповідно до індивідуальних можливостей студентів та їх інтересів, вільного вибору обсягу, темпів і форм навчальної діяльності (Мачинська Н. І., 2013, с 282).

Принцип відкритості визначає потребу інтегрувати різноманітні знання про людину, природу, суспільство, педагогічну діяльність,

формуючи в такий спосіб єдину наукову картину світу. Останнє зумовлює потребу в принципі гуманітаризації змісту освіти магістрів. У зв'язку із властивістю інтегрування знань, вже немає потреби у розподіленні цих знань між різними циклами дисциплін, або у збільшенні питомої ваги гуманітарних дисциплін у навчальній програмі підготовки майбутніх викладачів. На думку І. В. Соколової, гуманітарний зміст освіти зорієнтований на потреби суспільства щодо виховання громадянина, патріота України, який створює її історію та національну культуру. Водночас він має вектор спрямованості на особистість молодої людини, її розумовий розвиток, сформовану систему цінностей (Соколова І. В., 2008, с. 233).

Зауважимо, на думку багатьох науковців сучасності (Анісімова С. О., Лутая В. С., Марчука Л. М та ін.) гуманітарне знання за своєю природою аксіологічне, тобто його призначення для людини полягає, передусім, у ціннісних засадах: ціннісне ставлення до дійсності пов'язано з когнітивним, а пізнавальна діяльність і її результат – знання – мають чітко виражені ціннісні характеристики (Марчук Л. М., 2001, с. 11).

Слушною з цього приводу є думка А. О. Ярошенка, пов'язана з глибокою філософською єдністю гносіологічного та аксіологічного підходів до вивчення явищ дійсності. Науковець зазначає, що «пізнання пов'язане з цікавістю, а пізнавальна цікавість може виникати до предметів та явищ через те, що вони втягнуті в життєдіяльність людей, набули в ній того чи іншого функціонального значення, стали елементами «іншої», «олюдненої» природи неосфери. Лише з цього моменту предмет чи явище стає об'єктом пізнання і водночас цінністю, набуває значення, яке більш чи менш адекватно пізнається людьми» (Ярошенко А. О., 2004, с.49).

Для аналізу гуманітарної підготовки викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістратури ми проаналізували навчальні плани підготовки магістрів денної форми навчання у 43 вищих навчальних закладах України, зокрема, класичних, технологічних, педагогічних та аграрних. Вивчення навчальних планів свідчить, що за 10 напрямками магістерської підготовки гуманітарна складова не передбачає вивчення таких актуальних саме для магістрів дисциплін: «Філософія і методологія науки», «Філософські проблеми природознавства» чи «Філософія освіти». Так, у національному університеті «Львівська політехніка» у підготовці магістрів за спеціальністю 8.080204 «Соціальна інформатика» до переліку гуманітарних та соціально-економічних дисциплін належать

лише фахова іноземна мова та цивільна оборона. У Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки у підготовці магістрів за спеціальністю 8.04020101 «Математика» до циклу навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки належать: «Інтелектуальна власність», «Основи наукових комунікацій іноземною мовою», «Охорона праці у галузі» та «Цивільна оборона». Підготовка у зазначених та деяких інших вищих навчальних закладах здійснюється виключно у вузькому предметному колі, що узгоджується з фахом підготовки без урахування дисциплін, які формують загальний світогляд магістрантів, навчають методам системного підходу та вибору оптимальних рішень.

Синергія наукових підходів до процесу підготовки майбутніх викладачів вищої школи спонукає до виокремлення ще одного методологічного принципу формування змісту освіти викладачів у магістратурі – принципу наступності. Саму дефініцію «наступність» при формуванні змісту освіти майбутніх педагогів розглядатимемо як рух і розвиток знань за висхідною кривою, наявність діалектичних стрибків у навчальному пізнанні магістрів, формування системи узагальнених знань і відповідних їм умінь та навичок майбутніх педагогів. Принцип наступності у формуванні змісту освіти магістрів обумовлений дією об'єктивних закономірностей інтеграції науки, техніки, виробництва та інновацій, інтеграцією природничо-наукових та техніко-технологічних знань та умінь майбутніх викладачів вищих навчальних закладів, що суттєво впливають на формування професійно-педагогічної компетентності педагогів. З цією метою теми у тематичному плані та програмах підготовки магістрів необхідно розміщувати так, щоб кожна наступна тема ґрунтувалася на попередній. Знання, які отримують майбутні педагоги під час вивчення однієї дисципліни мають поглиблюватися вивченням суміжних дисциплін, забезпечуючи у такий спосіб наступність у засвоєнні знань формування інтелекту і спеціальних умінь магістранта та творче застосування знань і умінь у ході навчання та педагогічної практики. При формуванні змісту освіти майбутніх викладачів вищої школи в умовах навчання в магістратурі важливе значення має наступність у змісті навчання для освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра. Так, зокрема, впровадження базового курсу з основ педагогіки та психології для бакалаврів не тільки вдосконалило професійно-педагогічну підготовку магістрів, а й розвинуло мотиваційну сферу студентів щодо

майбутньої педагогічної діяльності. Так, з цього приводу П. І. Сікорський зауважує, що «навчаючи студентів на бакалавраті, вищий навчальний заклад повинен... пропонувати студентам дисципліни за вибором психолого-педагогічного спрямування, диференціювати виробничу, переддипломні практики за психолого-педагогічними нахилами тощо» (Сікорський П., 2009, с.6). На нашу думку, реалізація наступності у змісті навчання бакалаврів та магістрів як майбутніх викладачів вищих навчальних закладів дасть змогу – максимально наблизити підготовку до нагальних потреб вищої школи та особливостей професійно-педагогічної діяльності.

Принцип модульності дає змогу структурувати зміст професійно-педагогічної підготовки викладачів вищої школи за допомогою системи модулів, за кожним з яких закріплені чітко визначені функції та професійні завдання; враховує функціональні види діяльності викладача вищого навчального закладу. Структурування за принципом модульності дає змогу забезпечити заданий рівень глибини навчального матеріалу залежно від інтересу та необхідності, потреби, рівня попередньої підготовки магістрантів тощо. Модульна побудова навчальної програми, на нашу думку, забезпечує системність, логічну організацію, тобто сприяє реалізації методологічних принципів науковості та системності формування змісту майбутніх викладачів.

За таких умов зміст освіти магістрів сприяє формуванню у студентів цілісної картини світу, є підґрунтям синергії гуманітарних та спеціалістичних знань у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

При формуванні змісту освіти майбутніх педагогів вищої школи варто враховувати той факт, що магістранти – дорослі люди, тому при реалізації цього завдання актуальним є андрагогічний принцип, відповідно до якого встановлюються взаємозумовленості між предметною і професійно-педагогічною складовою змісту підготовки; спрямованість кожного модуля підготовки на формування відповідних компетенцій; організаційно-методичні та психолого-педагогічні умови реалізації змісту підготовки, спрямовані на рефлексивно-творче осмислення змісту і технологій підготовки відповідно до власного досвіду викладацької діяльності.

Як відомо, за законами синергетики, відкриті системи завжди набувають ознак інноваційних структур, як саморефлексивних, здатних створювати нові моделі зовнішнього світу відповідно до внутрішнього світу суб'єктів системи в умовах індивідуальної чи

колективної дії (Батечко Н. Г., 2012, с. 12-13). Тому, важливим є врахування у формуванні змісту підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів принципу інноваційності.

За своєю суттю, принцип інноваційності має гарантувати підготовку, що ґрунтується на міцному природничо-науковому та гуманітарному фундаменті знань, високому рівні творчого потенціалу та знань методології творчості, а також діапазоні міждисциплінарних системно-інтегрованих знань про нововведення у техніці, технологіях, економіці, соціумі тощо. Тому принцип інноваційності передбачає створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для розв'язання педагогічних проблем. Як зауважує С. О. Сисоєва, реалізація цього принципу здійснюється через такі заходи: систему удосконалення та модернізацію змісту, форм і методів навчально-виховного процесу; радикальні нововведення, пов'язані із трансформацією традиційної системи в альтернативну; комплексні нововведення, які охоплюють такі елементи: удосконалення, трансформацію навчально-виховного процесу. Дослідниця вважає, що цей принцип варто поєднувати з поняттям «випередження», що передбачає створення і розвиток зон випереджувальної освіти на ґрунті найбільш «просунутих» курсів і створення механізмів випереджувальної підготовки фахівців вищої кваліфікації з актуальних напрямів (Сисоєва С. О., 2005, с.237).

Визначені нами методологічні принципи відбору змісту освіти магістрантів – майбутніх викладачів вищої школи мають сприяти обґрунтуванню професійно-орієнтованих принципів: професіоналізації та педагогізації, що забезпечують цілісність реалізації змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Отже, оскільки узвичаєна система підготовки викладачів вищої школи перестає задовольняти соціальні потреби на необхідному рівні, підготовка викладацьких кадрів в умовах магістратури уможлиблює підготовку педагогів, які поєднують глибокі фундаментальні знання з глибоким розумінням навчального процесу, винахідливістю у розв'язанні нестандартних задач, спроможністю прогнозувати ситуації та наполегливістю у виборі оптимальних рішень. У зазначеному аспекті варто, на нашу думку, робити спроби пошуку та застосування нових підходів, завдяки яким стане можливим розроблення реального і універсального механізму конструювання змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів так, щоб цей механізм, працюючи на випередження, дав змогу виховати особистість, яка буде перебувати

в гармонії з собою та навколишнім середовищем і здатну на високому рівні розв'язувати професійні завдання майбутньої педагогічної діяльності. Таким підходом, ми вважаємо, може слугувати акмесинергетичний підхід, який уможливить методологічне підґрунтя змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури.

Література

1. Алтухова М.А. Структура и содержание принципов в педагогике /М.А. Алтухова//Иновации в образовании. – 2010. – № 8. – С. 45-58.
2. Батечко Н. Г. Синергетичний підхід до підготовки фахівців в умовах магістратури / Н. Г. Батечко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2012. Вип. 4. – С. 5-15.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К.:Либідь, 1997. – 272 с.
4. Князева Е. Н. Основание синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е.Н. Князева, С.П.Курдюмов. – СПб, 2002. – С. 364-365.
5. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
6. Левшин М. Оновлення змісту багаторівневої професійно-педагогічної підготовки фахівців / Микола Левшин // Зб.наук.пр. Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди. –2007. – Вип. 22-23. – С.24-30.
7. Малихін А. О. Синергетичний підхід до методичної підготовки майбутнього вчителя технології / А. О.Малихін // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2011. – Вип. LVI. – с. 131-138.
8. Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання / М. Г. Марчук – Чернівці: Рута, 2001. – 319 с.
9. Манчинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю:[монографія] / Н. І. Манчинська; за ред. С. О. Сисоевої. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
10. Проценко О. Б. Професійна підготовка викладача вищої школи у магістратурі в Україні / О. Б.Проценко // Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва:зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23-25 травня 2011 р.). – Маріуполь: Маріуполь. держ. ун-т, 2011. – С.299-300.

11. Савченко О. Я. Дидктика початкової школи:[підруч. для студ. пед. факультетів] / О. Я. Савченко– К.: Абрис, 1997. – с.39.
12. Сікорський П. Техніко-методологічні засади підготовки викладача вищої школи в контексті європейської інтеграції / Петро Сікорський // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2009. – Вип. 25, Ч.1. – С. 3-8.
13. Сисоева С. О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження [наук.вид.] / С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К.:ЕКМО, 2010. – 362 с.
14. Сисоева С. О. Формування педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю:постановка проблеми і напрями її вирішення / С. О.Сисоева // Реалізація Європейського досвіду компетентісного підходу у вищій школі України:матеріали методологічного семінару. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 310-321.
15. Сисоева С. О. Психологія та педагогіка: [підруч. для студ. вищих навч. закладів не пед.. профілю традиц. форми навчання] / С. О. Сисоева, Т. Б. Поясок. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.
16. Ситаров В.А. Дидактика:[учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений]/В.А.Ситаров, под ред. В.А.Сластенина.– М.:Академия,2002. – 368 с.
17. Соколова І. Професійна підготовка майбутнього викладача-філолога за двома спеціальностями: [монографія] / Ірина Соколова; за ред. С. О. Сисоевої. – Маріуполь-Д: АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.
18. Ступарик Богдан Підготовка педагогів-магістрів / Богдан Ступарик, Йоланта Шемпрух // Вісник Львівського ун-ту. Серія Педагогічна. – 2001. – Вип. 15, Ч. 1. – С. 79-83.
19. Теоретические основы содержания общего среднего образования /Под ред. В.В.Краевского, И.Л.Лернера. М.: Педагогика, 1983. – 352 с.
20. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / Л. О. Хомич– К.:Магістр-5, 1998. – 200 с.
21. Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти:[монографія] / А. О. Ярошенко. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 156 с.
22. Ярмаченко М. Д. Стимулювання інтелектуального розвитку – важлива теоретична проблема й практичне завдання / М. Д. Ярмаченко// Педагогіка і психологія. – 1997. – Вип. 2. – С.243.

Н. Г. Батечко

**СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ
СОДЕРЖАНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ
ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ
МАГИСТРАТУРЫ**

В статье освещены и обобщены научные подходы формирования содержания подготовки будущих преподавателей высшей школы в условиях магистратуры. Доказана взаимозависимость между содержанием образования магистрантов и уровнем развития науки, социально-экономическим и культурным состоянием общества.

На основании акмесинергетического подхода обоснованы методологические принципы формирования содержания образования будущих преподавателей высших учебных заведений и доказано их органическое единство.

Ключевые слова: содержание образования, принципы формирования образования, преподаватель высшей школы, магистратура.

N. Batechko

**MODERN APPROACHES TO THE CONTENT FORMATION
OF FUTURE TEACHERS TRAINING IN HIGHER
EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN TERMS OF MASTER
EDUCATION**

The article highlights and summarizes the scientific approaches to the content formation of future teachers training in higher educational establishments in terms of Master training. Correlation between the content of Master training and level of development of science, social, economic and cultural condition of society has been showed. Methodological principles of content formation of future teachers training in higher educational establishments have been grounded and their organic integrity has been proved according to the acme synergetic approach.

Key words: content of education, principles of education content formation, teacher of higher school, Master training.

Рецензенти:

Вайнола Р. Х. — д. пед. н., проф.,
Лузан П. Г. — д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2013

УДК 378 [37.013+330]

Н.І. Волкова

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО
ПРОФІЛЮ**

У статті проаналізовано проблему фахової підготовки фахівців економічного профілю; розкрито сутність поняття «педагогічні умови»; розглянуто погляди дослідників щодо педагогічних умов підготовки студентів економічних спеціальностей; обґрунтовано педагогічні умови формування професійних умінь у студентів економічних спеціальностей у процесі їх фахової підготовки.

Ключові слова: умови, педагогічні умови, фахова підготовка, фахівець економічного профілю.

Інтеграція України у світове соціально-економічне співтовариство вимагає перебудови існуючих економічних відносин та розробки нових стратегій розвитку економіки. Підготовка високоосвічених кадрів, від знань і умінь яких значною мірою залежить як економічний розвиток нашої країни та підвищення її статусу в європейському просторі, так і власна конкурентоспроможність на ринку праці, в тому числі й міжнародному, ставить перед колективами вищих навчальних закладів нові вимоги до якості фахової освіти. Для забезпечення належного функціонування та прогресивного розвитку національної економіки основним завданням вищих економічних та неекономічних закладів освіти є підготовка майбутніх фахівців економічного профілю. Також це завдання, передусім, у центрі уваги академічної науки, державних органів управління освітою, економістів-практиків. Розвиток ринкових процесів в Україні, з одного боку, вимагає вдосконалення економічної освіти, прагнення інтеграції у світовий освітній простір та членство у системі Болонського процесу, з іншого, переорієнтовують вищу економічну освіту на дотримання європейських стандартів (Сингаївська А.М., 2005).

Професійна підготовка майбутніх фахівців у вищій школі є предметом численних наукових досліджень, що охоплюють

© Волкова Н. І., 2013